

Discurs d'acusació al rei

Saint-Just

DISCURS DEL 13 DE NOVEMBRE DE 1792

Vull demostrar, ciutadans, que el rei pot ser jutjat; que l'opinió de Morisson, que sosté la inviolabilitat, i la del comitè, que pretén que se'l jutgi com a ciutadà, són igualment falses, i que el rei ha de ser jutjat segons principis que no depenen ni de l'una ni de l'altra.

El Comitè de Legislació, que us ha parlat molt saludablement de la vana inviolabilitat del rei i de les màximes de la justícia eterna, no us ha desenvolupat, em sembla, totes les conseqüències d'aquests principis; de manera que el projecte de decret que us ha presentat no en deriva, i en deixa perdre, per dir-ho així, la saba.

L'únic objectiu del comitè fou persuadir-vos que el rei havia de ser jutjat com a simple ciutadà; i jo dic que el rei ha de ser jutjat com a enemic, que més que jutjar-lo hem de combatre'l, i que, com que en el contracte no hi ha res que uneixi els francesos, les formes del procés no es troben en la llei civil, sinó en la llei del dret de gents.

En no haver fet aquestes distincions, s'ha caigut en formes sense principis, que durien el rei a la impunitat, fixarien massa temps l'atenció en ell, o llançarien sobre el seu judici una taca de severitat injusta o excessiva. M'he adonat sovint que les falses mesures de prudència, les demores, la indeterminació, eren ací vertaderes imprudències; i la més funesta de totes, després de la que allarga el moment de donar-nos unes lleis, fóra la que us faria contemporitzar amb el rei. Potser un dia els homes, tan allunyats dels nostres prejudicis com nosaltres ho estem dels dels vàndals, s'admiraran de la barbàrie d'un segle en què jutjar un tirà va esdevenir una mena d'acte religiós, en què el poble que havia de jutjar un tirà va elevar-lo a la categoria de ciutadà abans d'examinar els seus crims, pensà més en el que dirien d'ell que no en el que havia de fer, i d'un culpable de l'última classe de la humanitat, vull dir la dels opressors, en féu, per dir-ho així, un màrtir del seu orgull.

Un dia s'admiraran que en el segle XVIII hàgim estat menys avançats que en el temps de Cèsar: aleshores el tirà va ser immolat en ple Senat, sense més formalitats que vint-i-tres punyalades, i sense més llei que la llibertat de Roma; i avui processem amb respecte un home assassinat d'un poble, pres en delictes flagrant, amb les mans en la sang, amb les mans en el crim!

Discurs pronunciat per Saint-Just davant la Convenció el 13 de novembre de 1792. Reproduïm la versió de Joan Fuster i Josep Palàcios que es publicà com a volum E de la col·lecció Alfabet, a la Ribera del Xúquer, el 1989.

Els mateixos homes que jutjaren Lluís han de fundar una república: aquells qui concedeixin alguna importància a la justa punició d'un rei mai no fundaran una república. Entre nosaltres, la delicadesa dels esperits i dels caràcters és un gran obstacle per a la llibertat; embellem tots els errors. I, ben sovint, la veritat no és sinó la seducció del nostre gust.

El vostre Comitè de Legislació us en dóna un exemple en l'informe que us ha estat llegit. Morisson us en dóna un de més colpidor: segons ell, la llibertat, la sobirania de les nacions, són una cosa de fet. S'han establert principis; no se n'han deduït les conseqüències més naturals. Després de l'informe s'ha manifestat una certa incertesa. Cadascú supedita el procés del rei als seus interessos particulars; els uns sembla que tenen por de sofrir més tard el càstig del seu valor; els altres no han renunciat a la monarquia; aquests temen un exemple de virtut que seria un vincle d'esperit públic i d'unitat de la república; aquells manquen d'energia. Les disputes, les perfidies, la malícia, la còlera, creixents cada vegada més, o són un fre enginyós per a l'impuls del vigor conjunt que necessitem, o són la marca de la impotència de l'esperit humà. Hem d'avançar valerosament, per tant, cap al nostre objectiu, i, si volem una república, marxar molt seriosament cap a ella. Ens jutgem tots amb severitat, i fins diria que amb furor; no pensem més que a desvirtuar l'energia del poble i de la llibertat, mentre que amb prou feines acusem l'enemic comú i, plens de feblesa o compromesos en el crim, ens mirem els uns als altres abans d'assestar el primer cop. Busquem la llibertat, i ens esclavitzem mútuament! Busquem la natura, i vivim armats contra salvatges furiosos! Volem la república, la independència i la unitat, i ens dividim i preservem un tirà!

Ciudadans, si el poble romà, després de sis-cents anys de virtut i d'odi contra els reis; si la Gran Bretanya, després de mort Cromwell, va veure renàixer els reis, a pesar de la seva energia, què no temeran entre nosaltres els bons ciutadans amics de la llibertat, en veure com la destralt tremola en les nostres mans, i un poble respecta, des del primer dia de la seva llibertat, el record de les seves cadenes! ¿Quina república voleu establir enmig de les nostres baralles particulars i de les nostres febleses comunes?

Sembla que es busca una llei que permeti castigar el rei; però, en la forma de govern de què sortim, si hi havia un home inviolable, ho era ell, partint d'aquest supòsit, per a cada ciutadà; però, de poble a rei, jo no conec cap relació natural. És possible que una nació, en estipular les clàusules del pacte social, investeixi els seus magistrats d'un caràcter capaç de fer respectar tots els drets i d'obligar cadascú; però, com que aquest caràcter va en benefici del poble, i no té garantia contra el poble, ningú no es pot dotar mai contra seu d'un caràcter que ell dóna i retira quan vol. Els ciutadans s'obliguen per contracte; el sobirà no s'obliga; o el príncep no tindria jutge i seria un tirà. Així, la inviolabilitat de Lluís no s'ha mantingut després del seu crim i de la insurrecció; o, si se'l considerava inviolable després, fins i tot en el cas que fos acusat, resultaria, ciutadans, que no hauria pogut ser derrocat, i hauria tingut la facultat d'oprimir-nos sota la responsabilitat del poble.

El pacte és un contracte entre els ciutadans, i no amb el govern: ningú no entra per a res en un contracte en el qual no s'ha obligat. Per tant, com que Lluís no s'havia obligat,

no pot ser jutjat civilment. Aquest contracte era tan opressiu, que obligava els ciutadans, i no el rei: un tal contracte era, necessàriament, nul, perquè res no és legítim si manca de sanció en la moral i en la natura.

A més d'aquests motius, tots els quals us indueixen a no jutjar Lluís com a ciutadà, sinó a jutjar-lo com a rebel, ¿amb quin dret adduiria, per a ser jutjat civilment, el compromís que hem pres amb ell, quan queda clar que ha violat l'únic que havia pres envers nosaltres, el de conservar-nos? ¿No seria un darrer acte de tirania pretendre ser jutjat per unes lleis que ell mateix ha destruït? I, ciutadans, si li concedíem de jutjar-lo civilment, és a dir, segons les lleis, és a dir, com a ciutadà, per la mateixa raó ens jutjaria ell, i jutjaria el mateix poble.

Al meu veure, no hi ha terme mitjà: aquest home ha de regnar o morir. Ell us demostrarà que tot el que ha fet, ho ha fet per a conservar el dipòsit que li havia estat confiat; perquè, en entrar amb ell en aquesta discussió, no podeu demanar-li comptes de la seva malignitat oculta; us perdrà en el cercle viciós que vosaltres mateixos traceu per a acusar-lo.

Ciutadans, igual com els pobles oprimits en nom de la seva voluntat s'uneixen indissolublement per respecte del propi orgull, quan la moral i la utilitat haurien de ser l'única regla de les lleis, així, pel valor que donem als nostres errors, ens entretenim a combatre'ls en comptes de caminar directament cap a la veritat.

¿Quin procés, quin sumari voleu fer dels projectes i dels perniciosos designis del rei? Primer, després d'haver reconegut que no era inviolable com a sobirà, i, tot seguit, per tal com els seus crims són escrits arreu amb la sang del poble, i la sang dels vostres defensors ha lliscat, per dir-ho d'alguna manera, fins als vostres peus, i fins damunt d'aquesta imatge de Brutus, que no es respecti el rei. Ell ha oprimint una nació lliure; s'ha declarat el seu enemic; ha abusat de les lleis: ha de morir a fi d'assegurar el repòs del poble, perquè la seva intenció era oprimir el poble a fi d'assegurar-se el seu. ¿No passà revista a les tropes, abans del combat? ¿No fugí en comptes d'impedir que desaparessin? ¿Què féu per aturar el furor dels seus soldats? Us proposen jutjar-lo civilment, quan reconeixeu que no era ciutadà, i que, en lloc de preservar el poble, no féu sinó sacrificar el poble a si mateix.

Diré més: que una Constitució acceptada per un rei no obligaria els ciutadans; aquests tenien, fins i tot abans del seu crim, el dret de proscriure'l i expulsar-lo. Jutjar un rei com un ciutadà! Aquesta idea meravellarà la posteritat freda. Jutjar és aplicar la llei. Una llei és una relació de justícia: ¿quina relació de justícia hi ha, doncs, entre la humanitat i els reis? ¿Què hi ha de comú entre Lluís i el poble francès, perquè el preservem després de la seva traïció?

Una ànima generosa diria, en un altre temps, que el procés s'ha de fer a un rei, no pels crims de la seva administració, sinó pel crim d'haver estat rei, perquè res al món no pot legitimar aquesta usurpació; i, sigui quin sigui l'engany, siguin quines siguin les convencions de què s'envolti, la reialesa és un crim etern, contra el qual tot home té dret d'alçar-se i d'armar-se; és un d'aquests atemptats que el mateix engegament de tot un poble no podria justificar. Aquest poble és criminal envers la natura per l'exemple que ha donat, i tots els homes reben d'ella la missió secreta d'exterminar la dominació en qualsevol país.

Ningú no pot regnar innocentment: la follia n'és massa evident. Tot rei és un rebel i un usurpador. ¿Tractaven els mateixos reis d'una altra manera els pretesos usurpadors de la seva autoritat? ¿No es va fer el procés a la memòria de Cromwell? I, certament, Cromwell no era més usurpador que Carles I; perquè, quan un poble és bastant covard per a deixar-se guiar per tirans, la dominació és el dret del primer que arriba, i no és més sagrada ni més legítima sobre el cap de l'un que sobre el de l'altre.

Tals són les consideracions que un poble generós i republicà no ha d'oblidar en el judici d'un rei.

Ens han dit que el rei ha de ser jutjat per un tribunal, com els altres ciutadans... però els tribunals no són establerts sinó per als membres de la ciutat; i no puc concebre per quin oblit dels principis de les institucions socials un tribunal seria jutge entre un rei i el sobirà; ni com un tribunal tindria la facultat de donar un amo a la pàtria, i d'absoldre'l; ni com la voluntat general seria citada davant un tribunal.

Us diran que el judici serà ratificat pel poble. Però, si el poble ratifica el judici, ¿per què no ha de jutjar ell? Si no copsàvem el defecte d'aquestes idees, sota qualsevol forma de govern que adoptéssim, seríem esclaus; el sobirà no s'hi trobaria mai en el seu lloc, ni el magistrat en el seu, i el poble no tindria garantia contra l'opressió.

Ciutadans, el tribunal que ha de jutjar Lluís no és un tribunal judicial: és un consell, és el poble, sou vosaltres, i les lleis que hem de seguir són les del dret de gentes. Sou vosaltres els qui heu de jutjar Lluís; però no podeu constituir-vos davant d'ell en tribunal, en jurat, en acusador; aquesta forma civil de judici el faria injust; i el rei, considerat com a ciutadà, no podria ser jutjat per les mateixes veus que l'acusen. Lluís és un estranger entre nosaltres; no era ciutadà abans del seu crim; no podia votar; no podia ser soldat; encara ho és menys després del seu crim. ¿I per quin abús de la mateixa justícia en faríeu un ciutadà, per a condemnar-lo? Des del mateix moment que un home és culpable, surt de la ciutat; i, de cap manera, Lluís no hi entrarà pel seu crim. Us diré més: que si declaràveu el rei simple ciutadà, ja no podríeu tocar-lo. ¿De quin compromís de la seva part li parlaríeu en el present ordre de coses?

Ciutadans, si voleu que Europa admiri la justícia del vostre judici, tals són els principis que han de determinar-lo; i els que us proposa el Comitè de Legislació serien, precisament, un monument d'injustícia. Les formes, en el procés, corresponen a la hipocresia; sereu jutjats segons els vostres principis.

No perdré mai de vista que l'esperit amb què es jutjarà el rei serà el mateix que aquell amb què s'establirà la república. La teoria del vostre judici serà la de les vostres magistratures. I la mesura de la vostra filosofia, en aquest judici, serà també la mesura de la vostra llibertat en la Constitució.

Ho repeteixo, no es pot jutjar un rei segons les lleis del país, o més aviat de la ciutat. El relator us ho ha dit bé; però aquesta idea ha mort massa aviat en el seu ànim; n'ha perdut el fruit. No hi havia res en les lleis de Numa per a jutjar Tarquí; res en les lleis d'Anglaterra per a jutjar Carles I: foren jutjats segons el dret de gentes; es rebutjà la força amb la força, es

rebutjà un estranger, un enemic. Això és el que va legitimar aquestes diligències i no pas vans formalismes, que no tenen per principi sinó el consentiment del ciutadà, pel contracte.

Mai no em veureu que oposi la meua voluntat particular a la voluntat de tots. Jo voldré allò que el poble francès, o la majoria dels seus representants, voldrà: però, com que la meua voluntat particular és una porció de la llei que encara no s'ha fet, m'explico ací obertament.

No n'hi ha prou de dir que, en l'ordre de la justícia eterna, la sobirania sigui independent de la forma actual de govern, i de traure'n aquesta conseqüència: que el rei ha de ser jutjat; cal encara estendre la justícia natural i el principi de sobirania fins al mateix esperit amb què convé jutjar-lo. No tindrem república sense aquestes distincions que situen totes les parts de l'ordre social en el seu moviment natural, de la mateixa manera que la natura crea la vida a partir de la combinació dels elements.

Tot el que he dit tendeix, per tant, a demostrar-vos que Lluís XVI ha de ser jutjat com un enemic estranger. Hi afegeixo que no és necessari que el seu judici a mort sigui sotmès a la sanció del poble; perquè el poble bé pot imposar lleis per la seva voluntat quan aquestes lleis convenen per a la seva felicitat; però el mateix poble no pot esborrar el crim de tirania, perquè el dret dels homes contra la tirania és personal; i no hi ha acte de sobirania que pugui obligar vertaderament un sol ciutadà a perdonar-lo.

És, doncs, a vosaltres que correspon de decidir si Lluís és l'enemic del poble francès, si és estranger: si la vostra majoria l'absolia, seria aleshores quan aquest judici hauria de ser sancionat pel poble; perquè, si un sol ciutadà no podia ser legítimament obligat per un acte de sobirania a perdonar el rei, amb molta més raó un acte de magistratura no fóra obligatori per al sobirà.

Però afanyeu-vos a jutjar el rei, perquè no hi ha cap ciutadà que no tingui sobre ell el dret que Brutus tenia sobre Cèsar; no podríeu castigar aquesta acció contra aquest estranger més que no heu reprovat la mort de Leopold i de Gustau.

Lluís era un altre Catilina; l'assassí, com el cònsol de Roma, consideraria que ha salvat la pàtria. Lluís ha combatut el poble i ha estat vençut. És un bàrbar, és un estranger presoner de guerra. Heu vist els seus designis pèrfids; heu vist el seu exèrcit; el traïdor no era el rei dels francesos, era el rei d'uns quants conjurats. Feia lleves secretes de tropes, tenia magistrats particulars; mirava els ciutadans com els seus esclaus; havia proscribit secretament totes les persones bones i coratjoses. És l'assassí de la Bastilla, de Nancy, del Camp de Mart, de Tournay, de les Tulleries: quin enemic, quin estranger ens ha fet més mal? Ha de ser jutjat de seguida, així ho aconsellen la prudència i la sana política: és una mena d'ostatge que retenen els brivalls. Volen provocar la pietat; aviat compraran llàgrimes; ho intentaran tot per commoure'ns, per corrompre'ns i tot. Recordat, poble, que, si el rei és mai absolut, ja no serem dignes de la teua confiança, i podràs acusar-nos de perfídia. □

Traducció de Joan Fuster i Josep Palàcios